

Melnychuk Nataliia
PhD, Associate Professor

THE NECESSITY OF STATE FINANCIAL REGULATION IN ECONOMY: ITS ESSENCE AND COMPONENTS

Мельничук Наталія
к.е.н., доцент

НЕОБХІДНІСТЬ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ: ЙОГО СУТЬ ТА СКЛАДОВІ

The article substantiates that the role and importance of state financial management naturally increase during the economy restructuring in management. Different theoretical views due to the essence of the observed definition are considered. The author gives a definition of state financial management in the economy. The main constituents of state financial management of the economy are determined.

Key words: *finance, state regulation, the financial system, regulation, state financial regulation of the economy.*

В статті обґрунтовано, що в період реформування економіки в управлінській діяльності закономірно зростає роль та значення державного фінансового регулювання.

Ключові слова: *фінанси; державне регулювання; фінансова система; регулювання; державне фінансове регулювання економіки.*

Актуальність теми дослідження. На сучасному етапі, розвиток фінансової системи має дискретний та непропорційний характер. Держава переживає безпрецедентне поєднання політичної та фінансово-економічної криз, які носять системний довготривалий характер. Це сприяє тому, що сучасна модель державного регулювання демонструє нездатність повною мірою реалізувати свої функції у фінансовій сфері. У таких умовах зростає частка некерованого хаосу, що активізує негативні впливи на майбутній економічний розвиток держави. Водночас, наша країна продовжує поступово інтегруватися у європейський

економічний простір, який вимагає від неї використання системного, науково обґрунтованого підходу до прийняття рішень органами державної влади та всіма суб'єктами державного фінансового регулювання економіки. Адже саме економіка є основою для підвищення рівня життя населення та поліпшення його якості.

Питання щодо необхідності втручання держави в регулювання економіки є досить проблематичним. Одні дослідники вважають необхідним жорстке державне фінансове регулювання економіки, інші – вимагають обмежити роль держави у впливі на економіку до повного його заперечення. Такі крайнощі призводять до негативних наслідків у розвитку економічної системи та потребують визначення змісту державного фінансового регулювання економіки та обґрунтування його складових.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичні засади державного регулювання економіки висвітлені у наукових працях західних науковців, як А.Вагнер [17], Л.Харц [15] та ін. В Україні ці питання досліджувалися в працях Т. Боголіб [1], І. Чугунова [6] та ін. Проте не досягнуто єдності у визначенні суті та складових державного фінансового регулювання економіки.

Метою дослідження є вивчення сутності державного фінансового регулювання економіки та обґрунтування необхідності його здійснення.

Виклад основного матеріалу. Сучасна економіка надзвичайно складна. Вона покликана формувати умови для найрізноманітніших видів життєдіяльності людей. У забезпеченні нормального функціонування будь-якої економічної системи важлива роль належить державному регулюванню.

В цілому регулювання є суспільним явищем без якого не уявити економіку будь-якої країни. За його допомогою здійснюється вплив на економічні й соціальні системи. Сам термін регулювання має давню історію. Ще за родоплемінного ладу всі питання діяльності людей, в тому числі пов'язані з виробництвом матеріальних благ, вирішувалися в межах племені, члени якого підпорядковувались певним правилам поведінки у формі звичаїв, рішень, прийнятих старійшиною. Тобто, як бачимо, функціонування будь-якої людської спільноти було неможливим без регулювання відносин між її членами.

Регулювання (від грец. «regulare» – направляти, упорядковувати; від лат. «regulo» – улаштувати, упорядковувати) – це напрям розвитку, рух будь-чого з метою привести до ладу, системи; приведення до такого стану, який забезпечує нормальну й правильну роботу; підтримка постійності (стабілізації) деякої регульованої величини, що характеризує процес, або її зміну за заданим законом чи відповідно до деякого вимірюваного зовнішнього процесу, що здійснюється шляхом дій регулюючого органу на об'єкт регулювання [4].

На жаль, в економічній літературі відсутній єдиний підхід щодо розуміння суті поняття «регулювання». Певні труднощі в трактуванні даного терміну в економічному сенсі пов'язані з тим, що воно обов'язково супроводжується додатковим словом: державне, фінансове, банківське тощо. Це означає, що зміст терміна «регулювання» частково розкривається в інших категоріях [5].

Економіка України переважну частину ХХ ст. розвивалась як економічна система центрально-планового типу. Починаючи з 1990-х рр. вона трансформується в напрямі ринкової економіки. В умовах формування ринкової економіки кардинально змінюється роль держави в економічних відносинах, підвищується необхідність здійснення державного регулювання на всіх стадіях розширеного відтворення [2].

Так, П.Нікольський визначає державне регулювання як перерозподіл фінансових ресурсів, підкреслюючи, що джерелом регулювання обов'язково є додаткові фінансові ресурси, резервні фонди, невикористані асигнування тощо [10, с. 60]. Таке визначення характеризує лише об'єкт державного регулювання, проте не відображає його суб'єктів. У свою чергу Д.Стеченко характеризує державне регулювання як вплив держави на відтворювальні процеси в економіці відповідними засобами з метою зорієнтувати суб'єктів господарювання і окремих громадян на

досягнення цілей та пріоритетів державної політики суспільного розвитку [13, с. 5]. Але, такий підхід не враховує об'єкт державного регулювання.

В «Енциклопедії сучасної України» державне регулювання запропоновано трактувати як комплекс заходів державних органів і органів місцевого самоврядування, спрямованих на виведення соціально-економічного розвитку села, умов проживання і праці сільського населення на рівень розвинутих країн світу [8, с. 439]. Дане визначення характеризує лише державного регулювання в сільській місцевості.

На нашу думку, більш повним є аргументування державного регулювання як «форми участі держави в економічному житті країни за допомогою методів і важелів дії на соціально-економічні процеси, що забезпечують ефективне формування ринкових відносин» за Т. Морозовою [4, с. 6]. Проте, такий підхід більш властивий державному регулюванню економіки.

У вітчизняних виданнях термін «державне регулювання економіки» розглядають з теоретичної і практичної точки зору. У першому випадку це «система знань про сутність, закономірності дії та правила застосування типових методів та засобів впливу держави на хід соціально-економічного розвитку, спрямованих на досягнення цілей державної економічної політики» [14, с. 14]. У другому випадку це «сфера діяльності держави для цілеспрямованого впливу на поведінку учасників ринкових відносин з метою забезпечення пріоритетів державної економічної політики» [14, с. 15].

С.Мочерний обґрунтовує державне регулювання економіки як сукупність форм і методів цілеспрямованого впливу державних установ і організацій на розвиток суспільного способу виробництва (в т.ч. продуктивних сил, техніко-економічних, організаційно-економічних та соціально-економічних відносин) для його стабілізації та пристосування до умов, що змінюються» [7]. В даному визначенні йдеться про вплив державних установ і організацій на розвиток суспільного способу виробництва, однак зовсім не згадується про вплив самої держави.

У свою чергу, А.С.Кваша трактує державне регулювання економіки «як систему взаємовідносин уряду з економічними агентами з метою державного впливу на економічні процеси, що є сукупністю фінансово-економічних, організаційно-адміністративних, інституційно-правових та соціально-психологічних методів та інструментів, за допомогою яких держава здійснює економічну діяльність на макро-, мезо- та мікрорівні» [9, с. 13]. З таким підходом варто погодитися.

Як бачимо, неоднозначність визначень сутності «державного регулювання» та «державного регулювання економіки», в сучасних умовах, істотно ускладнює вивчення самої дефініції «державне фінансове регулювання економіки». Тому вважаємо, за необхідне до даного дослідження підходити із двох сторін: об'єктивної та суб'єктивної.

Фінанси і фінансова система є об'єктивними явищами і в цілому відображають об'єктивні характеристики. А організація фінансових відносин і рух фінансових ресурсів відбуваються на основі впливу суб'єктів на них. При цьому такі суб'єкти можуть керуватися багатьма чинниками політичного та економічного характеру.

З огляду на зазначене пропонуємо державне фінансове регулювання економіки трактувати як напрям державної політики, націлений на регулювання фінансових відносин між управлінськими органами, суб'єктами й об'єктами регулювання та включає регулювання розвитку держави для раціонального формування й використання державних фінансових ресурсів в економічній сфері, а також для забезпечення істотного зростання рівня життя населення.

У контексті сказаного наголосимо, що ефективність державного фінансового регулювання економіки залежить від правильного вибору його складових (рис. 1).

Таким чином, в умовах економічних перетворень важливим є посилення ролі держави в регулюванні соціально-економічних процесів. Водночас, політика державних органів України стала більш залежною від зовнішньоекономічних факторів.

Тому доцільним є реалізація виваженого державного фінансового регулювання, враховуючи тенденції економічного зростання, зниження показника питомої ваги державного боргу в валовому внутрішньому продукті та боргового навантаження на бюджет. При цьому головним завданням має стати забезпечення оптимального розподілу валового внутрішнього продукту та фінансових ресурсів між економічними суб'єктами. Це сприятиме стимулюванню розвитку вітчизняної економіки.

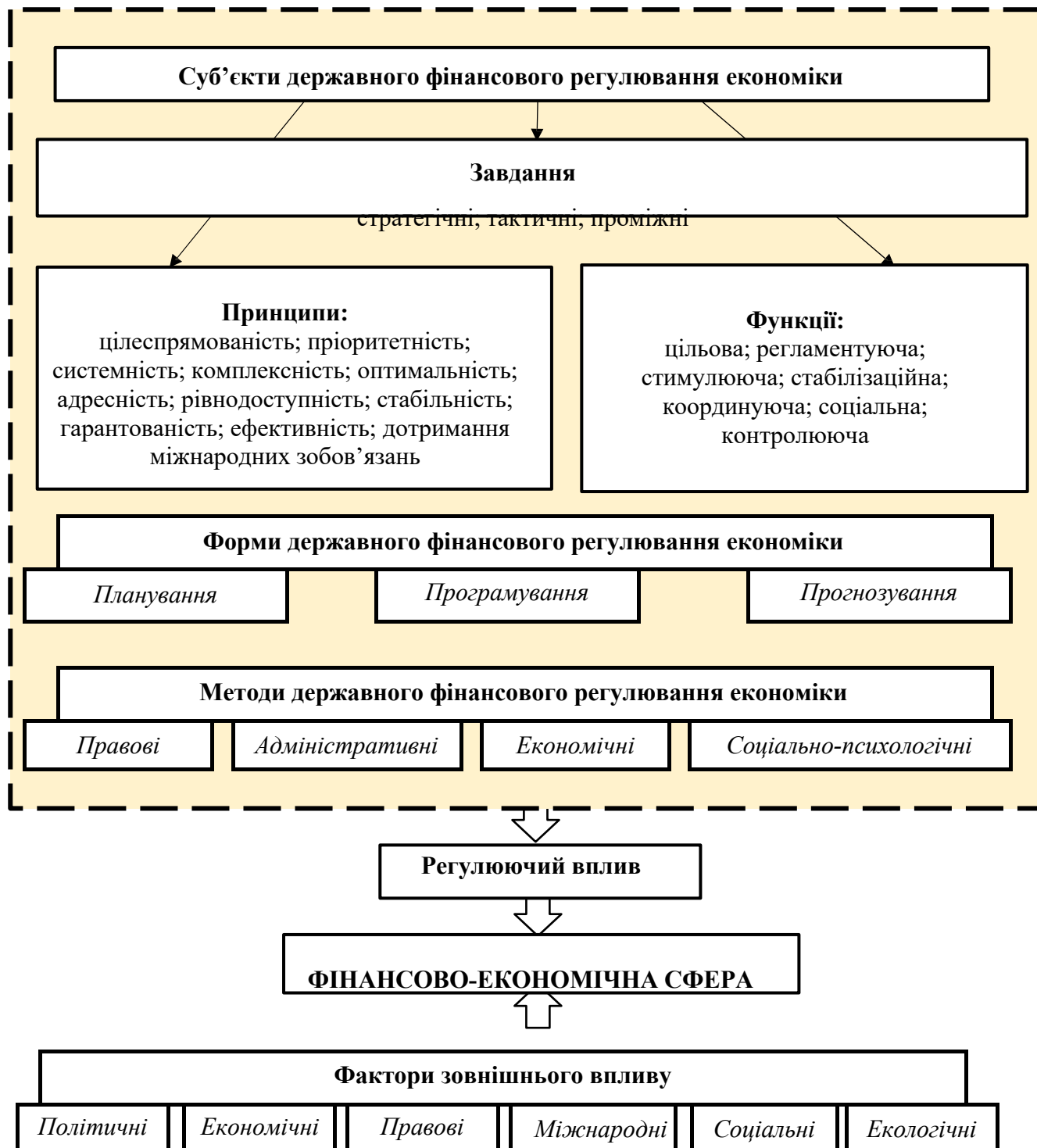

Рис. 1. Складові державного фінансового регулювання економіки *

* Джерело: розроблено автором

Висновки. Таким чином, варто зауважити, що існує тісний взаємозв'язок між державою й економікою. Економічна сфера є одним з основоположних механізмів, на яких

базується держава. У свою чергу, без держави неможливо уявити собі створення і збереження тієї інфраструктури, на основі якої функціонує економіка.

Фундаментом державного фінансового регулювання економіки мають стати стратегічні напрями, які визначають середньо- і довгострокову перспективу використання фінансових ресурсів, а також передбачають вирішення завдань, які витікають з особливостей функціонування фінансової системи країни. Водночас державне фінансове регулювання економіки передбачає також вибір поточних тактичних цілей і завдань реалізації фінансової політики. Усі ці заходи тісно пов'язані між собою та залежать один від одного.

Література:

1. Боголіб Т. Фіскальна політика як інструмент макроекономічної стабільності / Т. Боголіб // Економічний часопис-XXI. – 2015. – № 3-4 (1). – С. 84–87.
2. Глобалізація і безпека розвитку: монографія / О.Г.Білорус, Д.Г.Лук'яненко та ін.; ред. О.Г.Білорус. – К.: КНЕУ, 2001. – 733 с.
3. Гонтаренко Н. Государственное регулирование рыночной экономики : учеб. пособие. – М. : Дело, 2001. – 280 с.
4. Государственное регулирование экономики / [Т.Г.Морозова, Ю.М.Дурдыев, В.Ф.Тихонов и др.] ; под ред. Т. Г. Морозовой. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2001. – 255 с.
5. Гриньова В.М. Державне регулювання економіки: навч. посіб. / В.М.Гриньова, М.М.Новикова. – Харків : Вид. дім «ІНЖЕК», 2004. – 756 с.
6. Державне фінансове регулювання економічних перетворень : монографія / І.Я.Чугунов [та ін.] ; за заг. ред. А.А.Мазаракі. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2015. – 376 с.
7. Економічна енциклопедія : у трьох томах ; Т. 1 [С. В. Мочерний та ін.]. – К. : Видавничий центр «Академія», 2002. – 322 с.
8. Енциклопедія сучасної України. – К., 2007. – Т. 7. – 780 с.
9. Кваша С.М. Методологічний базис прийняття суспільних рішень в аграрній політиці / С.М.Кваша // Економіка АПК. – 2013. – № 8. – С. 12–21.
10. Никольский П.С. Финансы в системе хозяйственного механизма управления промышленностью / П.С.Никольский. – М. : Финансы и статистика. – 1982. – С. 60.
11. Петько С.М. Сутність та значення економічної інтеграції в глобальній економіці / С.М.Петько // Буковинський університет: зб. наукових праць. Економічні науки. – Вип. 10. – Чернівці : Книги-XXI, 2014. – С. 188–194.
12. Петько С.М. Глобалізація як основа світових інтеграційних процесів / С.М.Петько // Економіка. Финансы. Право: інформаційно-аналітичний журнал ; засн. Аудиторська фірма «Аналітик», Академія муніципального управління ; гол.ред. В.К.Присяжнюк. – К., 2013. – № 11/1. – С. 22–24.
13. Стеченко Д.М. Державне регулювання економіки : навч. посібник / Д.М.Стеченко. – К. : МАУП, 2000. – 176 с.
14. Чистов С.М. Державне регулювання економіки: навч. посіб. / С.М.Чистов, А.Є.Никифоров, Т.Ф.Куценко. – К. : КНЕУ, 2000. – 316 с.
15. Харц Л. Либеральная традиция в Америке ; пер. с англ. / Л.Харц. – М. : Прогресс- Академия, 1993. – 394 р.
16. Melnychuk Nataliia. Budget management types under the current conditions / Nataliia Melnychuk // Intellectual Archive. – 2016. – Volume 5. – No. 4 (July/August). – Toronto : Shiny Word Corp., Canada. – PP. 63–72. URI <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/11079>
17. Wagner A. Three Extracts on Public Finance / A. Wagner / [translated and reprinted in R.A. Musgrave ; eds. Peacock A.T.] – London : Macmillan, 1958. – Classics in the Theory of Public Finance